

Νικολάκης Εφέντης και Σταύρος Λάλας - Δυο ομογενείς κατάσκοποι με άδοξη κατάληξη, θύματα της «αθάνατης» ελληνικής επιπολαιότητας κι ανικανότητας

✘ **Νικολάκης Εφέντης - Ο κατάσκοπος που έγινε θύμα της δημοσιογραφικής επιτυχίας**

Ελάχιστοι Έλληνες, αλλά και Ηπειρώτες, ακόμη δε και Γιαννιώτες, γνωρίζουν την τεράστια εθνική προσφορά και συμβολή του Νικολάκη Εφέντη, για την επίτευξη του τελικού στόχου του ελληνικού στρατού το 1913, που ήταν η απελευθέρωση της πόλεως των Ιωαννίνων και του μεγαλύτερου τμήματος της Ηπείρου. Το δε ελληνικό κράτος δεν τίμησε ίσως όσο θα έπρεπε και όσο θα άξιζε την μνήμη του υπέροχου εκείνου ομογενούς μας και αξιωματικού του τουρκικού στρατού στα Ιωάννινα.

Οι περισσότεροι πληροφοριοδότες ήταν Μικρασιάτες Έλληνες που υπηρετούσαν στον οθωμανικό στρατό. Ο Νικολάκης Εφέντης, του οποίου το πραγματικό όνομα, κατά πάσα πιθανότητα, ήταν Νικόλαος Μιζαντζιόγλου, ανήκε στους πολλούς ομογενείς μας αξιωματικούς του τουρκικού στρατού στα Ιωάννινα και υπηρετούσε ως λοχαγός (κατ' άλλους ως υπολοχαγός) του Μηχανικού, και ήταν συνεργάτης του Γερμανού στρατάρχη Γκόλτς (von Der Goltz), οποίος κατασκεύασε τα Οχυρά του Μπιζανίου κατά τα έτη 1909-1912 αλλά και κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Όταν περί τα τέλη Ιανουαρίου του 1913 ο ελληνικός στρατός αποφάσισε, ύστερα από πολλές δυσκολίες, πολλές αποτυχίες και πολλές θυσίες, να κάνει την οριστική γενική επίθεση για την πτώση του Μπιζανίου και την απελευθέρωση της πόλεως των Ιωαννίνων, είχε ένα μεγάλο πρόβλημα, σχετικά με τα μέχρι τότε απόρθητα οχυρά του Μπιζανίου και ειδικότερα του οχυρού «ΣΚΥΛΛΑ», διότι δεν είχαν καθόλου πληροφορίες περί αυτών. Θα έπρεπε, λοιπόν, οι μυστικές ελληνικές υπηρεσίες στα σκλαβωμένα Ιωάννινα να πληροφορηθούν την ακριβή θέση, την κατασκευή, την επάνδρωση και τον εξοπλισμό των οχυρών αυτών, για να μπορέσουν να σχεδιάσουν και να πετύχουν την κατάληψη της πόλεως των

Ιωαννίνων .

Κατά την περίοδο εκείνη άμεσα υπεύθυνος των μυστικών μας υπηρεσιών, έναντι του ελληνικού στρατού ήταν ο Έλληνας υποπρόξενος στα Ιωάννινα Νικόλαος Χαντέλης, του οποίου η καταγωγή ήταν από τα Κάτω Πεδινά Ζαγορίου Ιωαννίνων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, οργανώθηκε μια ιδιαίτερα μυστική σύσκεψη στη Μητρόπολη των Ιωαννίνων, υπό του τότε Μητροπολίτη Γεβράσιου, στην οποία συμμετείχαν ο Νικόλαος Χαντέλης και ο Αθανάσιος Τσεκούρας. Κατά την σύσκεψη αυτή αποφασίστηκε να εντοπισθεί, κατά τον πλέον μυστικό τρόπο, ο γνωστός ομογενής αξιωματικός του τουρκικού στρατού στα Ιωάννινα, Νικολάκης Εφέντης, που ήταν ο αρμόδιος συντηρητής των οχυρών και επομένως γνώριζε αυτά πολύ καλά και με κάθε λεπτομέρεια. Την αποστολή αυτή ανέλαβε ο Αθανάσιος Τσεκούρας, ο οποίος αφού, με άκρα μυστικότητα, συναντήθηκε με αυτόν, του ζήτησε να συνδεθεί με τον Μητροπολίτη, το οποίο και πέτυχε.

Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί ότι από τα κορυφαία στελέχη, κατά την πολεμική εκείνη περίοδο, των μυστικών μας υπηρεσιών στα Ιωάννινα ήταν ο Ιωάννης Λάππας, το σπίτι του οποίου είχε μετατραπεί σε κέντρο κρυπτογραφικών εγκαταστάσεων του αγώνα. Ο Μητροπολίτης ζήτησε από τον Νικολάκη Εφέντη, αφού του υπογράμμισε την ελληνική καταγωγή του και του επεσήμανε την σπουδαιότητα, την ιερότητα, και την κρισιμότητα του αγώνα, να του δώσει πλήρη αντίγραφα των σχεδίων των οχυρών του Μπιζανίου και ιδιαίτερα του ονομαζόμενου οχυρού «ΣΚΥΛΛΑ».

Πράγματι ο Νικολάκης Εφέντης, υπακούοντας στη φωνή της πατρογονικής ελληνικής καταγωγής του πείστηκε και μέσα στο σπίτι του Ιωάννη Λάππα σχεδίασε κρυφά και επί δύο συνεχείς νύχτες τα οχυρά και τα παρέδωσε σ' αυτόν, ο οποίος στη συνέχεια, μέσω ενός χωρικού αγγελιοφόρου, τα έστειλε στο ελληνικό στρατηγείο στο Εμίν Αγά, και ακολούθησε την 21η Φεβρουαρίου η, ύστερα από 500 χρόνια σκλαβιά, απελευθέρωση της πόλεως των Ιωαννίνων.

Όσα υπέδειξε ο Νικολάκης Εφέντης ήταν και ακριβή και αν κανείς διαβάσει την εξέλιξη της μάχης του Μπιζανίου θα παρατηρήσει ότι μετά δύο νυχθημερών βροχή οβίδων κατελήφθη αυτή η οχυρά θέση και στην συνέχεια απελευθερώθηκαν τα Ιωάννινα συνελήφθησαν δε αιχμάλωτοι 30.000 Τούρκοι, 1.000 Τούρκοι αξιωματικοί και πλήθος εφοδίων (σύμφωνα με την υπ' αριθμόν 877, πληροφορία εξ Ιωαννίνων 31-12-1912, ο Νικολάκης Εφέντης αφού περιγράφει αριθμητικά και κατά θέση τα πυροβόλα της τουρκικής αμυντικής γραμμής, υποδεικνύει τον

τρόπος ενέργειας του ελληνικού στρατού: «... η κατά Μπιζανίου έφοδος δεν πρέπει να γίνει ουδέποτε ημέραν, αλλά μετά δύο νυχθημερόν βροχήν οβίδων...»).

Η μεγάλη σημασία της ηρωικής αυτής πράξεως του Νικολάκη Εφέντη είναι ανυπολόγιστη και είναι άγνωστο εάν κατά την περίοδο εκείνη χωρίς αυτόν θα είχε επιτευχθεί η πτώση του Μπιζανίου, και η απελευθέρωση των Ιωαννίνων.

Όμως, το τέλος του Νικολάκη Εφέντη και της οικογένειάς του ήταν τραγικό... Όταν συνελήφθη, ως αιχμάλωτος, από το ελληνικό στρατό και τον παρουσίασαν στον αρχιστράτηγο διάδοχο, αυτός τον ρώτησε τι θα ήθελε ως αντάλλαγμα για την μεγάλη του προσφορά. Εκείνος του απάντησε απολύτως τίποτε, παρά μόνο να μείνει απολύτως μυστική η ηρωική του πράξη και δια της ανταλλαγής των αιχμαλώτων να επιστρέψει στη Σμύρνη, όπου ήταν η οικογένειά του. Το πιθανότερο είναι ότι με την ανταλλαγή αιχμαλώτων η ελληνική υπηρεσία κατασκοπίας έστειλε ένα δοκιμασμένο στέλεχος της στην Σμύρνη για να συνεχίσει την δράση του.

Δυστυχώς, όμως, λόγω κάποιου επιπόλαιου, αφελούς και ενθουσιώδους δημοσιογράφου από την Θεσσαλονίκη, που δημοσίευσε στην εφημερίδα του το γεγονός και τα κατορθώματα του Νικολάκη Εφέντη, οι Τούρκοι έγιναν γνώστες της ιστορίας αυτής, και όταν αποβιβάστηκε, με τους άλλους ανταλλαγέντες αιχμαλώτους στην Σμύρνη κρατήθηκε αμέσως από τις τοπικές αρχές και, ύστερα από φρικτά βασανιστήρια, εκτελέστηκε. Το τραγικότερο δε είναι ότι την ίδια τύχη είχαν και όλα τα μέλη της οικογένειάς του, τα οποία επίσης θανατώθηκαν στη Σμύρνη.

Σταύρος Λάλας - Ο σημαντικότερος Έλληνας κατάσκοπος

«ΑΚΡΑΔΑΝΤΑ ΠΙΣΤΕΥΩ ΟΤΙ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑΣ ΘΑ ΕΚΑΝΕ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΕΚΑΝΑ ΕΓΩ. ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΤΟ ΚΑΝΩ ΚΑΙ ΓΙ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΕΚΑΝΑ».

Σταύρος Λάλας

Ο Σταύρος (Στίβεν) Λάλας γεννήθηκε το 1953 στο Ντόβερ του Νιου Χάμσαϊρ, ήταν ελληνικής καταγωγής, από την Κωνσταντινούπολη, και πολέμησε στο Βιετνάμ. Ένα μέρος της θητείας του ο Λάλας υπηρέτησε στο στρατηγείο του ΝΑΤΟ στη Σμύρνη, όπου προσεγγίστηκε για πρώτη φορά από Έλληνες «πατριώτες», όπως τους χαρακτήρισε ο ίδιος σε συνέντευξή του. Όπως λέγεται, οι «πατριώτες» στους οποίους αναφέρεται ο Λάλας ήταν στελέχη του ελληνικού προξενείου στη Σμύρνη.

Αρχικά ο Λάλας έδωσε στην ΚΥΠ μεγάλης αξίας απόρρητα έγγραφα για τη διάταξη των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και οι πράκτορές της διαπίστωσαν ότι ενεργούσε κινούμενος από ένα φανατικό πατριωτισμό και σίγουρα η συνεργασία του θα ήταν πολύτιμη για την Ελλάδα.

Ο Λάλας υπηρετούσε στο Τμήμα Επικοινωνιών και παρέδωσε συνολικά 50 απόρρητα έγγραφα αλλά και ονόματα Αμερικανών πρακτόρων. Την περίοδο 1984-1985 υπηρέτησε στο Βελιγράδι και το 1985 μετατέθηκε στην Κωνσταντινούπολη, όπου διέμενε ως και το 1989. Θεωρούνταν ο μεγαλύτερος Έλληνας «κατάσκοπος», το κύριο κλειδί της ελληνικής μυστικής διπλωματίας. Έδινε συνεχώς απόρρητα στοιχεία στις ελληνικές αρχές.

Εκείνη την περίοδο «σύνδεσμος» του Λάλας με την ΕΥΠ ήταν ένας αντισυνταγματάρχης, ο οποίος συναντούσε τον Ελληνοαμερικανό κατάσκοπο στην περιοχή της Καβάλας, όπου υπήρχε κλιμάκιο της ΕΥΠ.

Ο Λάλας ταξίδευε συχνά από την Κωνσταντινούπολη στη Χρυσούπολη Καβάλας για να δει την οικογένειά του (παντρεμένος με την Μαρία Μαΐνδανού-Λάλα, με την οποία απέκτησε δύο παιδιά), μεταφέροντας παράλληλα στον αξιωματικό της ΕΥΠ απόρρητα στοιχεία. Συχνά περνούσε τον Έβρο, «με την ψυχή στο στόμα», όπως ανέφερε χαρακτηριστικά. Ο «χειριστής» του Λάλας εκείνη την περίοδο μετατέθηκε αργότερα στο Πολεμικό Μουσείο, απ' όπου και αποστρατεύθηκε.

Το 1989 ο Λάλας μετατέθηκε για λίγο στην Ταϊβάν και τον Δεκέμβριο του 1990 τοποθετήθηκε στη Μονάδα Επικοινωνίας Προγραμμάτων (ΜΕΠ) της πρεσβείας των ΗΠΑ στην Αθήνα. Ο Λάλας άρχισε να παραδίδει πάλι στις ελληνικές αρχές απόρρητα σήματα μεταξύ πρεσβείας ΗΠΑ και αμερικανικών υπηρεσιών -κυρίως του υπουργείου Εξωτερικών- στην Ουάσιγκτον. Ως χειριστής του επικοινωνιακού κλωβού του κέντρου απορρήτων επικοινωνιών της αμερικανικής πρεσβείας στην ελληνική πρωτεύουσα, αντί να καταστρέφει τα απόρρητα έγγραφα που έφταναν υπηρεσιακά σ' αυτόν, τα έδινε στον πράκτορα της ΕΥΠ με τον οποίο συνεργαζόταν. Έναν πράκτορα «αμφιβόλων υπηρεσιακών ικανοτήτων», όπως γράφτηκε, αφού «έφτασε να χρησιμοποιεί κρησφύγετο επαφών της υπηρεσίας για...εξωσυζυγικές δραστηριότητες».

«Σύνδεσμος» της ΕΥΠ με τον Στιβ Λάλας ορίστηκε τότε ο Αναξαγόρας Σπιτάς. Ο ταγματάρχης που καταγόταν από το Ρέθυμνο, θεωρούνταν έμπειρος αξιωματικός και διορίστηκε προϊστάμενος της Α' Διεύθυνσης Κατασκοπείας και Συλλογής

Πληροφοριών της ΕΥΠ. Κύρια αποστολή του ο χειρισμός του «υπερπολύτιμου» Στίβεν Λάλας. Ο Αναξαγόρας Σπιτάς ήταν ο μυστηριώδης «ταγματάρχης» τον οποίο αξιωματικοί του FBI μνημόνευαν ως «σύνδεσμο» με τον Λάλας, χωρίς όμως ποτέ να αποκαλύπτουν το όνομά του.

Ο Λάλας συναντούσε τον Αναξαγόρα Σπιτά σε ένα διαμέρισμα, σε κεντρική λεωφόρο στου Ζωγράφου, το οποίο είχε ενοικιαστεί από την ΕΥΠ. Ο Λάλας έπαιρνε όλα τα μέτρα προφύλαξης όταν έφευγε από την πρεσβεία και άλλαζε συνέχεια δρομολόγια. Μερικές φορές τον Λάλας συναντούσαν και δύο άλλοι αξιωματικοί της ΕΥΠ, υφιστάμενοι του Σπιτά στην Α' Διεύθυνση της ΕΥΠ.

Όπως προέκυψε από την έρευνα των Αμερικανών, τη διετία 1991-1993 ο Λάλας έδωσε συνολικά 240 απόρρητα έγγραφα στην ελληνική πλευρά. Η μοιραία στιγμή για τη δράση του ήλθε στις 26 Φεβρουαρίου 1993. Η τότε υφυπουργός Εξωτερικών κυρία Βιργινία Τσουδερού ενημέρωσε τον τότε πρέσβη μας στις ΗΠΑ κ. Χρήστο Ζαχαράκη για μια άγνωστη πτυχή του θέματος των Σκοπίων, και ζήτησε να γίνει ένα σχετικό διάβημα στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ. Είχαν συντάξει μάλιστα σχετικό υπεραπόρρητο έγγραφο που είχε σταλεί από την πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα στην Ουάσιγκτον. Η αμερικανική πλευρά εντυπωσιάστηκε, γιατί το διάβημα αυτό βασιζόταν σε μια πληροφορία που δεν έπρεπε να γνωρίζει η ελληνική κυβέρνηση.

Τότε ο Αμερικανός αξιωματούχος Ντέιβιντ Ράνσομ άρχισε να αντιλαμβάνεται ότι κάτι συμβαίνει στην πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα και ανέθεσε στον Τζον Κουατρόκι, αξιωματικό του FBI, να διερευνήσει την υπόθεση. Ο Κουατρόκι ήλθε στην Ελλάδα στις 23 Μαρτίου 1993 και εστίασε αμέσως το ενδιαφέρον του σε επτά υπαλλήλους της πρεσβείας οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα εισόδου στη Μονάδα Επικοινωνίας Προγραμμάτων (ΜΕΠ) και πρόσβαση στα απόρρητα έγγραφα. Σε αυτόν τον χώρο τοποθετήθηκαν από το FBI οι κάμερες που «έπιασαν» τελικά τις κινήσεις του Λάλας και τεκμηρίωσαν την κλοπή στοιχείων. Οι Αμερικανοί εντόπισαν στη συνέχεια και τις συναντήσεις του με τον «ταγματάρχη» της ΕΥΠ.

Η αντίστροφη μέτρηση είχε αρχίσει. Στις 28 Απριλίου 1993 ο Λάλας κλήθηκε από την υπηρεσία του να ταξιδέψει στη Βιρτζίνια για να ενημερωθεί τάχα για ένα σημαντικό θέμα που σχετίζεται με τρομοκρατικές οργανώσεις. Μόλις κατέβηκε από το αεροπλάνο συνελήφθη. Αργότερα, μετά από πολλές ανακρίσεις και αφού αναγκάστηκε να ομολογήσει την μυστική δράση του από το 1977 μέχρι το 1993,

οδηγήθηκε στο δικαστήριο με την κατηγορία της «συνωμοσίας με σκοπό την κατασκοπεία προς όφελος συμμάχου χώρας». Από αυτό καταδικάστηκε για προδοσία σε 14ετή κάθειρξη και σε καθεστώς επιτήρησης πέντε ετών. Εντελώς αβοήθητος οδηγήθηκε στις αμερικανικές φυλακές υψίστης ασφαλείας και άρχισε να εκτίει την ποινή του χωρίς να ενδιαφέρεται κανένας γι' αυτόν.

Ταυτόχρονα στις ελληνικές υπηρεσίες και στην κυβέρνηση ξεκινούσε ένας παρασκηνιακός πόλεμος για την «αποκάλυψη» του ρόλου του Λάλας και κυρίως για το αν και πώς «καρφώθηκε» η δράση του στην αμερικανική πλευρά. Πολλοί άρχισαν να διατυπώνουν κατηγορίες κατά του «χειριστή» του Αναξαγόρα Σπιτά με υπονοούμενα για «προδοσία». Στελέχη της ΕΥΠ που είχαν ενημέρωση για την υπόθεση Λάλας αναφέρουν ότι «δεν υπάρχει θέμα συνειδητής πράξης αποκάλυψης του ρόλου του Λάλας αλλά ένας συνδυασμός μοιραίων λαθών».

Πρώτο λάθος θεωρήθηκε η πρόταση που έγινε από ελληνικής πλευράς στον Λάλας το 1989 να φύγει από το αμερικανικό προξενείο της Κωνσταντινούπολης και να έλθει στην πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα. Η μετάθεσή του δεν ήταν συμπτωματική, όπως πιστεύουν πολλοί, αλλά πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία των Ελλήνων χειριστών του, που έπεισαν τον Λάλας να υποβάλει σχετική πρόταση. Επίσης δεν λαμβάνονταν ειδικά μέτρα «προστασίας» στις συναντήσεις του Λάλας με αξιωματούχους της ΕΥΠ. Επιπλέον δεν τον ρωτούσαν μόνο για εθνικά θέματα αλλά του ζητούσαν να φέρνει έγγραφα που αφορούσαν τη γνώμη επιτελών του Στέιτ Ντιπάρτμεντ για διάφορους Έλληνες πολιτικούς, εξαιτίας και των έντονων πολιτικών αντιπαραθέσεων εκείνης της περιόδου.

Το σημαντικότερο πρόβλημα ήταν ότι οι πληροφορίες του Λάλας άρχισαν τότε να μην περνούν από το «φίλτρο» των υπηρεσιών της ΕΥΠ, να μην υπάρχει διαβάθμιση των εγγράφων και να μην παραδίνονται στην πολιτική ηγεσία μέσα από συγκροτημένες διαδικασίες. Στελέχη της ΕΥΠ υποστηρίζουν σήμερα ότι «οι πληροφορίες του Λάλας διοχετεύονταν άκριτα σε στελέχη της κυβέρνησης, με τα οποία τα αρμόδια στελέχη της ΕΥΠ διατηρούσαν προσωπικές σχέσεις. Οι πληροφορίες του Λάλας άρχισαν να μοιράζονται σαν φέιγ βολάν, χωρίς καμία επεξεργασία. Και τότε έγινε το λάθος με την αναφορά της κυρίας Τσουδερού που πρόδιδε την εκ των έσω ενημέρωση».

Η θεωρία για συνδυασμό λαθών στην υπόθεση Λάλας ενισχύεται από το γεγονός ότι ο δικηγόρος του Λάλας Τζον Σουεράινγκ δεν μίλησε ποτέ για προδοσία αλλά για «ακούσια ενέργεια», που οδήγησε στη σύλληψή του.

Πηγές

proinanea.gr | metopo.gr | bizani.gov.gr | tovima.gr | elora.gr